

## פרשת כי תצא שנת תשפ"ו

הרב יצחק מאטצען  
מח"ס הוואיל משה וש"ס

# הוואיל משה

אמנם כ"ז דווקא אי נימא דאברהם שיחרר את הגר והו"ל גם ישמעאל זרע אברהם המתייחס אחריו, משא"כ אם לא נשתחרר הגר והו"ל ישמעאל בן האמה דולדה כמותה שאין מתייחס אחר האב, לא שייך עליו לומר כי גר יהיה זרעך עכ"ד.

ובספר אור תורה (פרשת לך אות קל"ו) כתב, דלכאורה מה הועיל אברהם בשיחררו, הלא אברהם היה כהן וכהן אסור בגיורת ובמשוחררת, אך הרי איתא במסכת נדרים (דף ל"ב:) דזה דאברהם היה כהן הוא משום שהקדים שם ברכת אברהם לברכת המקום, ולכן ניטלה הכהונה משם וניתנה לאברהם, וזה תלוי בזה, דאי לא החמיר הקב"ה בכבוד צדיקים יותר מכבודו, אז חטא שם וניתן הכהונה לאברהם ואסור לו לשחרר את הגר, וישמעאל לא הוה בכלל זרעך וליכא למימר דחצי הגלות חל על ישמעאל, אבל אי נימא דהקב"ה החמיר בכבוד צדיקים יותר מכבודו, אז לא חטא שם, ולא ניתן הכהונה לאברהם, ושפיר י"ל דשיחרר את הגר, וישמעאל נקרא זרע אברהם וי"ל דחצי הגלות חל על ישמעאל ושפיר נשלם הזמן עכ"ד, הרי ממה שיצאו בני ישראל ממצרים קודם זמנם משום דחצי הגלות חל על ישמעאל, מוכח דהקב"ה החמיר בכבוד צדיקים יותר מכבודו.

אך איתא במד"ר פרשת בא (פרשה ט"ו-א), אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון העולמים, ארבע מאות שנה אמרת לנו להשתעבד ועדיין לא שלמו, אמר להם כבר שלמו שנאמר (שה"ש ב"א) הנה הסתיו עבר, ופי' ביפה תואר (שם) דקושי השעבוד הדומה לסתיו השלים הגלות עיי"ש.

אך איתא במסכת שבת (דף י:) אמר רבא בר מחסיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים עיי"ש, וכתבו התוס' (ד"ה ה'), ואע"ג דבלא"ה נגזר דכתיב ועבדום וענו אותם, שמא לא היה נגזר עליהם עינוי כ"כ אלא ע"י זה עכ"ד, הרי דקושי השעבוד הוא בשביל חטא דמכירת יוסף, וא"כ לא היה יכול להשלים הזמן דד' מאות שנה, וכתבו המפ' דתליא בהא, דאי נימא דמכירת יוסף נחשב לחטא אז קושי השעבוד בא לכפר על חטא דמכירת יוסף ולא השלים הזמן, משא"כ אי נימא דמכירת יוסף לא הוי חטא אז שפיר י"ל דקושי השעבוד השלים הזמן.

**כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שומע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אותו ולא ישמע אליהם:** ואיתא במסכת סנהדרין (דף ק"ז), ואמר רב יהודה אמר רב, בקש דוד לעבוד ע"ז, שנאמר ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלהים, ואין ראש אלא ע"ז שנאמר והוא צלמא רישיה די דהב טב, והנה לקראתו חושי הארכי קרוע כתנתו ואדמה על ראשו, אמר לו לדוד, יאמרו מלך שכמותך יעבוד ע"ז, אמר לו, מלך שכמותי יהרגנו בנו (חסיד שכמותי הרגו בנו ויהו מתרעמין על מדותיו של הקב"ה ונמצא שם שמים מתחלל בפרהסיא), מוטב יעבוד ע"ז ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא (מוטב שאעבוד ע"ז ואחלל את השם אני לבדי ולא יחלל אותו כל העם), אמר, מאי טעמא קנסיבת יפת תואר, א"ל יפת תואר רחמנא שרייה, א"ל לא דרשת סמוכין דסמך ליה כי יהיה לאיש בן סורר ומורה, כל הנושא יפת תואר יש לו בן סורר ומורה ע"כ.

ודקדקו המפ' דאמאי לא הקדים לשאלו מאי טעמא קנסיבת יפת תואר, הרי מעשה דיפת תואר הוה קדים, ורק כשראהו עובד ע"ז פנה אליו ואמר לו מ"ט קנסיבת יפת תואר.

והנבס"ד, עפ"ימש"כ בספר מאיר עיני חכמים (מהדורא תליתאי פרשת וחי עה"פ פחו כמים) דחטאו של דוד הוא, דאיתא במסכת סנהדרין (שם), דרש רבא, מאי דכתיב (תהלים נ"א-ו) לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדברך תזכה בשפטך, אמר דוד לפני הקב"ה, גליא ויריעא קמך דאי בעיא למכפייה ליצרי הוה כייפינא, אלא אמינא דלא לימרו עבדא זכי למריה (העבר נצחו לאדוניו בתוכחתו) עיי"ש, נמצא דאעפ"י דדוד המלך ע"ה היה חס על כבוד המקום יותר מכבודו, זה גופא היה חטאו, שהיה לו לחוס על כבודו יותר, שהרי הקב"ה החמיר בכבוד צדיקים יותר מכבודו עכ"ד, ולכן ביקש דוד לעבוד ע"ז, שיאמרו שהרגו בנו בעבור זה שעבד ע"ז, ואל יתרעמו על מידותיו של הקב"ה שהרגו בנו סתם.

ולכאורה יש להוכיח דהקדוש ברוך הוא החמיר בכבוד צדיקים יותר מכבודו, דבספר קרבן שבת (פ"א דף ה:) כתב, דלכן יצאו בני ישראל ממצרים קודם שנשלם זמן הגלות, כיון שבגזירת הקב"ה שנאמרה לאברהם אבינו ע"ה נאמר כי גר יהיה זרעך וגו' וחל חובת הגלות על זרעו של אברהם שהם יצחק וישמעאל, שצריך כל אחד מהם לשלם מחצית חובת הגלות דד' מאות שנה, וא"כ שפיר השלימו בני ישראל חלקם בחובת השעבוד.

(ב) עוי"ל, דאיתא במסכת סנהדרין (דף נ"ז), רב הונא ורב יהודה וכולהו תלמידי דרב אמרי, על שבע מצות בן נח נהרג, גלי רחמנא בחדא (בשפיכות דמים דכתיב שופך דם האדם באדם דמו ישפך) והוא הדין לכולהו עיי"ש, וכן פסק הרמב"ם בהל' מלכים (פ"ח-הלכה ט"ו), שכל עכו"ם שלא קבל מצוות שנצטוו בני נח הורגין אותו אם ישנו תחת ידינו, וכן צוה משה רבינו מפי הגבורה לכופף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו נח וכל מי שלא יקבל יהרג עיי"ש, משמע מזה שיש חיוב לבית דין לכופף לב"נ שיקבל מצוות שלו, ועיין בספר המקנה (כלל ח' פרט ה') שהאריך בזה, ומביא מחלוקת אם יש להבית דין כח על ב"נ עיי"ש.

והמשנה למלך בהלכות מלכים (פ"ה-ה"ז) ד"ה ומהראנ"ח כתב וז"ל, ועוד נ"ל, דמעולם לא גזרו רבנן על המשוח שיחזור וימול אלא גבי ישראל, מידי דהוי אכמה גזירות וסייגים שעשו חכמים, אבל בבני נח לא מצאתי בשום מקום שעשו להם סייגים, ואם כן מהיכא תיתי דבן נח המשוח שיהיה צריך לחזור ולימול מדרבנן, ואף דלפי האמת דבן נח אינו מצווה על המילה לא נפקא לן מידי אם משוח דבני נח צריך לחזור ולימול או לא, מ"מ נפק"מ לבני קטורה שפסק רבינו בפרקין דין ח' שהם חייבים במילה, דלדברי הרב, המשוח צריך שיחזור וימול, ולדידי בבני נח לעולם אין חיוב על המשוח לחזור ולימול עכ"ל עיי"ש.

ובהואיל משה (שנת תשע"ח אות רי"ג) הבאנו מש"כ השפע חיים זצ"ל בגליון ישראל סבא (גליון ו') דרוש לפרשת האזינו, דלכאורה צריכין למצוא איזה מקור ואסמכתא, שהתורה הקדושה נתנה איזה כח ומעשה להב"ד של ישראל על ב"נ, מאחר שהתורה נתנה רק לישראל, וי"ל דתלוי בפלוגתא ר' אליעזר ור' עקיבא במכילתא (פרשת יתרו), עה"פ ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ, ר' אליעזר אומר זה ברית (שבת) ולגירסת הגר"א (ברית תורה), ר' עקיבא אומר זה ברית מילה וע"ז עיי"ש, דרש"י ד"ה סגולה כתב וז"ל, אוצר חביב כמו וסגלת מלכים כלי יקר ואבנים טובות שהמלכים גונזים אותם, כך אתם תהיו לי סגולה משאר אומות, ולא תאמרו אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים עמכם ומה יש לי עוד שתהא חיבתכם ניכרת, כי לי כל הארץ, והם בעיני ולפני לכלום עכ"ל.

וע"ש בילקוט, ואתם תהיו לי כביכול איני מעמיד ואיני משליט עליכם אלא אני, ממלכת כהנים, איני ממליך מאומות העולם עליכם עיי"ש, וא"כ בא הכתוב לומר באומות העולם שמקבלים עליהם הז' מצות, מ"מ תהיו אתם סגולה ביותר בזה, שעליכם מוטל לראות שישמרו את בריתי ברית מילה לבני קטורה שחייבים במילה, ועל ע"ז שכולם מצווים, ואמר ושמרתם דומיא דכתיב ושמרו את משמרת דדרשינן ביבמות (דף כ"א), עשו משמרת למשמרתי, ואתם מחוייבים לכופף את כל באי עולם שיקיימו המצוות המוטלים עליהם כי לי כל הארץ.

והמפרשים כתבו דיוסף נחשב כמורד במלכות, דיוסף רצה ליטול המלוכה מיהודה כמו שמורין שני החלומות אשר חלם, והם אמרו לו המלוך תמלוך עלינו וגו', ולכן דנו אותו כחולק על מלכות בית דוד עכ"ד.

ובספר נפתלי שבע רצון (פרשת וישב ופרשת ויחי) הביא בשם גדול אחד הטעם דהמלכות מגיעה דייקא ליהודה, דבפרשת מלך (דברים י"ז-ט"ז) כתוב בה מקרב אחיך תשים עליך מלך, וסמך ליה לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם אחיו, משום שענין המלוכה שייך לאמצעי שבשבטים ור"ל מקרב אחיך הממוצע שבאחיך, ובמספר השוה לא תמצא כלל ממוצע כי אם במספר שאינו שוה, בדרך משל, בני לאה היו ששה, אם תחלק אותם לשני חלקים יהיה בכל חלק שלשה ולא תמצא אמצעי ביניהם, אבל במספר שאינו שוה, בדרך משל, חמשה או שבעה, אם תחלק אותם ישאר החמישי או השביעי אמצעי ביניהם, וא"כ בני לאה שהיו ששה וה"ה בני השפחות ובני רחל שהיה לכל אחת שני בנים בלבד, פשיטא שלא תמצא אמצעי, ע"כ צוה הקב"ה שלא יהיה לשבט הלוי חלק ונחלה בתוך אחיו שלא נכנס במספר השבטים, וא"כ בהסתלק שבט לוי משם, ישארו בני לאה חמשה, מספר שאינו שוה, ותמצא שיהודה הוא אמצעי, וע"כ שייך המלוכה ליהודה עכ"ד.

היוצא לנו מזה דאי דרשינן סמוכין לא נמנה לוי בין השבטים, ויהודה הוא האמצעי והמלכות מגיע ליהודה, ויוסף דהיה חולק על מלכות בית דוד נחשב כמורד במלכות, משא"כ אי לא דרשינן סמוכין, א"כ אין מגיע המלכות דוקא ליהודה, שהרי גם הוא אינו אמצעי וכו"ל, וא"כ שפיר היה יוסף חולק על מלכות בית דוד.

ולכן עד השתא לא בא חושי להוכיח את דוד על שנשא יפת תואר, משום דאפשר דמה"ט לא חשש דוד, דסבר דלא דרשינן סמוכין לפרשת בן סורר ומורה, אך כעת שביקש דוד לעבוד ע"ז, שיחשבו שהרגו בנו בשביל שעבד ע"ז, והנה לקראתו חושי הארכי ואמר לו מלך שכמותך יעבוד ע"ז, אמר ליה מלך שכמותי יהרגנו בנו, והרי כבוד הקב"ה חמור ובכדי שלא יתחלל שם שמים ויהיו מתרעמין על מידותיו של הקב"ה, ע"כ מוטב שאעבוד ע"ז ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא.

אמר ליה לדידך דס"ל דכבוד שמים עדיף, והלא מהא דיצאו בני ישראל ממצרים קודם זמנם משום דחצי הגלות חל על ישמעאל דנקרא זרעו של אברהם, מוכח משם דהקב"ה החמיר בכבוד צדיקים יותר מכבודו, וע"כ דס"ל דלכן יצאו ממצרים קודם הזמן דקושי השעבוד השלים, ומינה דהשבטים צדקו במכירתו, ומוכח מכאן דס"ל דדרשינן סמוכין, ולכן שפיר כעת בא להוכיחו מאי טעמא קנסיבת יפת תואר ודו"ק.

יִלְחָצְנָה), דבשלאמא לרב דביאה ראשונה הותר במלחמה שפיר קרי ליה בשר תמותות, אלא לשמואל דלא הותר רק אחר כל המעשים, אמאי קרי ליה בשר תמותות כיון שנתגיירה, ותירצו, לפי שמגיירה בעל כרחא ואינה גיורת גמורה להכי קרי ליה בשר תמותות עיי"ש.

א"כ ר"ע ושמואל בחד שיטתא קיימו, דמותר לגיירה בעל כרחא ורק אח"כ הותר לבא עליה ביאה ראשונה, ור"א דפליג ומפרש אביה ואמה ממש, ס"ל כשיטת הרמב"ם הנ"ל דאסור לכופה להתגייר ולא התיר לבא עליה רק אם מגיירת מרצונה ומשו"ה אינו מפרש כרע"ק דקאי על ע"ז כנ"ל, וא"כ למה קרי ליה בשר תמותות, בע"כ דס"ל כרב דביאה ראשונה הותר במלחמה.

ולפי"ז י"ל דלשיטתייהו אזלי בהך פלוגתא דספרי הנ"ל, דלר"א דדריש הך ושמרתם את בריתי על ברית שבת ותורה, אין לנו לדרוש לכופ את הגוי שידינו תקופה עליהם שיקיימו המצוות שעליהם, משום שאין לבית ישראל כח על הנכרי לכופו, ס"ל ג"כ ביפת תואר שאין כופין אותה להתגייר בע"כ, ורע"ק לשיטתו דס"ל דקאי על ברית מילה וע"ז, אגן אמרינן דה"ה דביד הבית דין לכופ את היפת תואר להתגייר בע"כ, ומשו"ה מפרש ובכתה את אביה דקאי על ע"ז וכנ"ל עכ"ד השפיע חיים זצ"ל.

ואיתא במסכת נדרים (דף ל"א:), גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא הקב"ה את עולמו, שנאמר כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, ובגמ' (דף ל"ב:) איתא, ופליגא אדר' אלעזר, דאמר ר' אלעזר גדולה תורה שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי עיי"ש, ופלוגתתם תליא בזה, דאי ס"ל דמילה שלא בזמנו נוהג בין ביום ובין בלילה, אז י"ל דהקרא אם לא בריתי "יומם ולילה" קאי על מצות מילה, משא"כ למ"ד דמילה שלא בזמנו אינו נוהג אלא ביום, לא שייך לומר דאם לא בריתי יומם ולילה קאי אמצות מילה, כין שאינו נוהג בשום פעם בלילה רק ביום ועיי"ש בתוי"ט, ולפי"ז למ"ד דמילה שלב"ז אינו נוהג אלא ביום א"א למידרש קרא על מצות מילה, ועכצ"ל דדריש ליה על התורה וכו' אלעזר.

ואיתא במסכת קידושין (דף כ"ט.) דנשים פטורות ממצות עשה דמילה דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו כאשר צוה אותו אלקים ודרשינן אותו ולא אותה, והקשו התוס' דלמ"ל קרא דנשים פטורות תיפ"ל דהוה מצות עשה שהזמן גרמא שנימול בשמיני ללידתו ונשים פטורות, וי"ל דכיון דמיום השמיני והלאה אין לה הפסק לאו זמן גרמא הוא, וא"ת אכתי מעשהז"ג הוא דאין מלין אלא ביום, וי"ל דאיתא כמ"ד התם דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום ובין בלילה, עכ"ד, ולפי"ז מוכח מקרא דאותו דמילה שלא בזמנה נוהגת אף בלילה, וי"ל דקרא דאם לא בריתי קאי אמילה.

א"כ מוכח מכאן דגם על בן נח יש יכולת ביד בית דין של ישראל לכופם, אבל לר"א דדריש ליה על ברית שבת או על ברית תורה דליתנייהו בעכו"ם, דעכו"ם השומר שבת או הלומד תורה חייב מיתה, לדידיה אי אפשר לפרש כך, וממילא אין ביד בית דין של ישראל לכופם על שמירת מצוותיהם גם בשידינו תקופה עליהם.

וי"ל דאזלי בזה לשיטתם, דאיתא במסכת יבמות (דף מ"ח.), תנו רבנן, ובכתה את אביה ואת אמה, ר' אליעזר אומר, אביה אביה ממש, אמה אמה ממש, ר"ע אומר, אביה ואמה זו ע"ז, וכן הוא אומר אומרים לעץ אבי אתה עיי"ש, וכתבו התוס' (ד"ה ר"א) למיסבר קראי פליגי, וריב"ן פירש, דלר"ע צריכה שתכפור בע"ז קודם שתבעל לו, ולפירושו לא איתא כר"ע הא דקתני לעיל (דף מ"ו:), ובכתה את אביה וגו' בד"א שלא קבלה עליה (להתגייר), אבל קבלה עליה מטבילה ומותר בה מיד עיי"ש.

והנראה לבאר כוונת התוס', לפי"מ שהביאו במסכת קידושין (דף כ"ב:) ד"ה שלא ילחצנה, דבירושלמי מצינו מחלוקת אמוראים בדבר זה והכי איתא התם, רב אמר לא התיר אלא ביאה ראשונה, ואני אומר לא ביאה שניה ולא ביאה ראשונה הותרה אלא לאחר כל המעשים כדכתיב ואחר תבא אליה ובעלתה עכ"ל, ובתוס' כאן לא נזכר בר פלוגתיה דרב, אבל במסכת סנהדרין (דף כ"א:) ד"ה דאי, הביאו דהמחלוקת בירושלמי בין רב ושמואל, ולשמואל לא ניתר במלחמה לא ביאה ראשונה ולא ביאה שניה עיי"ש, ועיין בכסף משנה הל' מלכים (פ"ח-ה"ב).

א"כ א"ש מאוד בכוונת הריב"ן, דלר"ע צריכה שתכפור בע"ז קודם שתבעל לו, דס"ל לגמרי כשמואל דגם ביאה ראשונה לא התיר רק לאחר כל המעשים, ואמר הכתוב ובכתה את אביה ואת אמה זו ע"ז, היינו שתכפור בע"ז ויכול לכופה ע"ז דהלא בוכית על זה והוא דוגמת שכופין אותה עד שתאמר רוצית אני, דהגם שבעכו"ם גמור אינו מועיל כפייה בכה"ג, כמש"כ הרמב"ם בהל' גירושין (פ"ג), ביפת תואר גזה"כ דמועיל גם על ידי כפייה שתאמר רוצית אני, ואח"כ תבוא אליה ובעלתה ורק אז הותר ביאה ראשונה.

וכמש"כ הרמב"ן עה"ת עה"פ ועשתה את צפרניה וז"ל, והטעם בפרשה הזו, מפני שהיא מתגיירת בעל כרחא, ואין שואלין אותה אם תחפוץ לעזוב דתה ולהתיהר כאשר נעשה בגרים, אבל יאמר לה הבעל שתשמור תורת ישראל בעל כרחא ותעזוב יראתה, וזה טעם ובכתה את אביה ואת אמה, כי תעזוב את עמה ואת אלהיה, והוא מדרשו של ר"ע, אין אביה אלא עבודת כוכבים, ויתכן שבית דין מטבילין אותה בע"כ כמו בעבדים עיי"ש.

ובמסכת קידושין (דף כ"א:) איתא, לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות (בשר מסוכנת שחטה ואעפ"י שהיא מאוסה כדכתיב ביחזקאל ולא בא בפי בשר פגול), ואל יאכלו בשר תמותות נבילות (לאחר שימותו ויהיו נבלות) עיי"ש, והקשו התוס' (ד"ה שלא

ויאמר האדם האשה אשר נתתה עמדי הוא נתנה לי מן העץ ואכל: ואיתא בבראשית רבה (פרשה י"ט-י"ב), א"ר אבא בר כהנא, ואכלתי אין כתיב כאן אלא ואוכל אכלתי ואוכל עיי"ש, ותמוה, וכתבנו לפרש עפ"מ ש"כ הידי משה בראשית רבה (שם) דאדם הראשון לא חטא משום דאכל רק חצי שיעור עכ"ד, ולכאורה קשה הא קי"ל במסכת יומא (דף ע"ד.) דחצי שיעור אסור מה"ת.

אך י"ל, דבספר מגן האלף או"ח (סי' תס"ו סק"א) כתב דפלוגתא רי"ח ור"ל אי ח"ש אסור מה"ת או לא לטעמייהו אזלי, דאיתא במסכת חולין (דף ק"ג:), באכל חצי שיעור והקיא וחזר ואכלו, דרי"ח ס"ל דחייב מפני שנהנה גרונו בכזית, ור"ל ס"ל דפטור משום דבעינן הנאת מעיים עיי"ש, וע"כ לרי"ח ח"ש אסור משום דחזי לאיצטרופי, היינו כיון שאפשר להח"ש עצמו להעשות שיעור שלם אם יקיאנו ויחזור ויאכלנו ע"כ חשוב הוא ואסור מה"ת, משא"כ ר"ל לטעמיה דס"ל דבעינן הנאת מעיים, א"כ לא שייך להחצי שיעור להעשות שיעור שלם, ולכן ס"ל דחצי שיעור מותר מה"ת עכ"ד, וכ"כ בספר עין פנים לתורה (אות י').

ולפי"ז אי נימא דחזי לאיצטרופי היינו דאפשר להח"ש עצמו להעשות שיעור שלם אם יקיאנו ויחזור ויאכלנו ע"כ חשוב הוא ואסור מה"ת, זה ל"ש לומר גבי אכילת קדשים, לפי"מ דאיתא ביומא (פ"א), בור שבלע שזפין של תרומה והקיאן ואכלן אחר, ועיין שם בתוס' ישנים (ד"ה זר) שנתחלל התרומה באכילת הראשון ונפקא ליה מתורת תרומה דכבר נתחלל מגרונו עיי"ש, ועיין בספר עין פנים לתורה (אות א') דדין חילול הנ"ל נראה דשייך גם בקדשים, ולפי"מ ש"כ המ"פ דעץ הדעת היה לו דין הקדש, ולפי"ז י"ל דלא חטא אדה"ר כיון שאכל רק ח"ש.

וי"ל דזהו מה שאדם הראשון אמר להקב"ה, אכלתי, אמת שאכלתי אבל מה שאכלתי היה רק ח"ש, וכאן ליכא איסור בח"ש, כיון דכל איסור דח"ש הוא כיון שאפשר להח"ש עצמו להעשות שיעור שלם אם יקיאנו ויחזור ויאכלנו ע"כ חשוב הוא ואסור מה"ת, משא"כ כאן "ואוכל" דאם אני רוצה לאכלו עוד הפעם ליכא איסור, דכבר נתחללה באכילה הראשונה, ולא שייך כאן הסברא דחזי לאיצטרופי.

אמנם זהו רק אי אמרינן דחצי שיעור אסור משום דחזי לאיצטרופי, והיינו שאפשר להח"ש עצמו להעשות שיעור שלם אם יקיאנו ויחזור ויאכלנו ע"כ חשוב הוא ואסור מה"ת, והיכא דכבר נתחללה באכילה הראשונה ל"ש לומר חזי לאיצטרופי, משא"כ אי נימא דטעמא דחצי שיעור דאסור משום דכתיב כל חלב, וח"ש אסור לא מפני דחזי לאיצטרופי, ואף היכא דנתחללה באכילה הראשונה אמרינן דח"ש אסור, לפי"ז ליכא שום התנצלות לאדה"ר על מה שאכל מעץ הדעת, ועיין שם בריטב"א דהא דאמרינן דח"ש אסור משום דחזי לאיצטרופי משום דדרשינן טעמא דקרא עיי"ש.

ובספר פני יהושע כתב ליישב, די"ל דלא שייך הק כללא דנשים פטורות ממ"ע שהזמן גרמא אלא במצות הגוף דאי אפשר לקיים על ידי שליח, כגון כל הנך דקחשיב התם לולב שופר סוכה ותפילין, משא"כ במצות האב על הבן דאפשר לקיים גם על ידי שליח נשים חייבות אף דהוה מ"ע שהזמן גרמא, וכיון דמצות מילה אפשר לקיים על ידי שליח, א"כ י"ל דגם נשים חייבות אף דהוה מ"ע שהזמן גרמא, ולכן איצטריך הקרא דאותו ולא אותה עיי"ש.

וכתבו האחרונים בהסבר דבריו, עפ"מ ש"כ הכלבו (סי' ע"ג) הטעם דפטרה תורה לנשים ממצות עשה שהזמן גרמא, מפני שהאשה משועבדת לבעלה והאשה היא לעזר לאיש והוא ימשול בה להנהיגה ולהדריכה בדרכיו ולעשות כל מעשיה על פיו, והיותה על הדרך הזה היא סבה גם כן שהיא פטורה מכל זה, כי אלו היתה טרודה לעשות המצוה בזמנה היה הבעל בלא עזר בימים הם, והיתה הקטטה נופלת בהם, ותסור הממשלה המכוונת לתועלתו ולתועלתה עכ"ד, ולפי"ז שפיר מובן סברת הפנ"י דמה"ט אינה פטורה אלא ממצות הגוף דכיון דעליה גופא רמיא החיוב יש לחוש שתמנע מלעשות חובתה לבעלה, משא"כ במצוה דאפשר לקיים ע"י שליח, א"כ שפיר תוכל לעשות חובותיה בבית ולקיים המצוה ע"י שליח, עיין בס' עט סופר (כלל מ"ט פ"א), ועיין בס' יד שאול יור"ד (סי' רס"א) שכתב כע"ז.

ובשו"ת בית יצחק חיו"ד (ח"א סי' צ"ד אות י') כתב, דבהכרח מש"כ הכלבו זהו רק ע"ד הדרוש, דהרי בכיבוד אב אמרינן במסכת קידושין (דף ל:) דהאשה פטורה מכבוד אביה משום דרשות אחרים עליה, ואמרינן עלה דאם נתגרשה חייבת בכבודו, והיינו דמה שפטורה מכיבוד הוא רק מפאת שעבודה לבעלה, ולכן כשסר שעבודה לבעלה חייבת בכיבוד, ולפי"ז אי אמרינן דמה שפטורה ממצות עשה שהזמן גרמא הוי רק משום דמשועבדת לבעלה, א"כ כמו"כ צ"ל דבנתגרשה או נתארמלה חייבות גם במ"ע שהזמן גרמא, וזה דבר שלא שמענו מעולם, ועכצ"ל דגם היכא דלא שייך טעם זה מ"מ נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא והיינו משום דלא דרשינן טעמא דקרא עכ"ד, מבואר מזה דסברת הכלבו תליא אי דרשינן טעמא דקרא או לא, וכ"כ בשו"ת שם אריה או"ח (סי' ב'), ובספר חמדת ישראל קונטרס נר מצוה (חלק הלארץ אות א').

ובספר פתח האהל אות ד' (דף י"ח: מדפ"ס) כתב, דלכן ביקש אבשלום להרוג את דוד אביו, דנודע דדוד המלך ע"ה היה גלגול אדה"ר, דאדה"ר נתן ע' שנים משנותיו לדוד המלך, ומכיון דע"י שאדה"ר אכל מעץ הדעת נקנסה מיתתו לכל העולם, נתחייב מיתה בכך, ומשו"ה חפץ להרוג לדוד דהוא שופריה דאדה"ר, כדין גואל הדם דקי"ל שהבן נעשה גואל הדם לאביו עיי"ש.

אמנם נראה דזה תליא אי אדה"ר חטא באכילת עץ הדעת, ובחידושינו לסוכות (שנת תשס"ה) כתבנו לבאר המדרש עה"פ

ובספר שפת אמת לר' ישמעאל הכהן פרשת יתרו (דף מ"ה). כתב, דאי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם לא שייך לומר דיש ס' רבוא אותיות דווקא מכוונים לס' רבוא שורשי נשמות, דהרי יש תיבות יתירות לחנם כלשון בני אדם, רק אי ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם אז שפיר יש לומר דישאל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה עכ"ד.

ונודע קושית הפנים מאירות (ח"ב סי' קט"ז), אהא דאיתא במסכת נזיר (דף ס"ב) ובמסכת חולין (דף י"ג), שהנכרים נודרים נדרים ונדבות כישראל, ויליף לה מאיש איש דכתיב גבי נדר דאיתא לרבות עכו"ם, ואי סלקא דעתך דכהנים הוה שלוחי דידן איך יכול הכהן להקריב לנכרי, הא איתא במסכת ב"מ (דף ע"א:) דאין שליחות לעכו"ם עכ"ק.

ובספר אור חדש עמ"ס קידושין (דף כ"ג:) כתב ליישב קושית הפנים מאירות, עפי"מ דאיתא במסכת סנהדרין (דף נ"ו) דהא דדרשין איש איש תליא אי אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם או לא, ולפי"ז י"ל דסוגית הגמ' במסכת נדרים ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ לא דרשין איש איש לרבות נכרי, ולכן שפיר י"ל דכהנים הוה שלוחי דידן, אמנם מאן דדריש איש איש ס"ל כמאן דאמר לא דברה תורה כלשון בני אדם, וכיון דעכו"ם מקריבין נדרים ונדבות, ולדידיה ודאי אמרינן דכהנים הוה שלוחי דרחמנא עכ"ד.

מבואר מזה, דאי ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, ודרשין מאיש איש דעכו"ם נודרין נדרים ונדבות, וקשה הא אין שליחות לעכו"ם, וצ"ל דכהנים הוי שלוחי דרחמנא, משא"כ למ"ד דברה תורה כלשון בני אדם, ולא דרשין מאיש איש דעכו"ם נודרין נדרים ונדבות, י"ל דכהנים הוי שלוחי דידן.

ובספר מאמר מרדכי (פרשת וירא) כתב, דאי ס"ל כהנים המה שלוחי דרחמנא, אז צריך שהכהן יהא ירא שמים מרבים ואיש מורם מעם, דומיא דשליחו - הקב"ה, משא"כ אי ס"ל דכהנים המה שלוחי דידן אז אין צריך להשגיח בכך, וכתב עוד (שם), דמה דאמרו חז"ל בסנהדרין (ע"ג) דצריכין ליתן תרומות ומעשרות לכהן ת"ח, זהו רק אי ס"ל כהנים המה שלוחי דרחמנא, ובהמשך הביא מש"כ הבעל הטורים (ר"פ חקת), מדסמך זאת חקת התורה לבהרימכם את חלבו ממנו, רמז דרק להמחזיקים בתורת ה' יש להם מנות, שאין נותנין תרומה לכהן עם הארץ עיי"ש.

ובספר פתח האהל אות ד' (דף י"ח: מדפח"ס) כתב, דלכן ביקש אבשלום להרוג את דוד אביו, דנודע דדוד המלך ע"ה הי' גלגול אדה"ר, דאדה"ר נתן ע' שנים משנותיו לדוד המלך, ומכיון דע"י שאדה"ר אכל מעץ הדעת נקנסה מיתה לכל העולם, נתחייב מיתה בכך, ומשום"ה חפץ להרוג לדוד הוא שופרי' דאדה"ר, כדין גואל הדם דקיי"ל שהבן נעשה גואל הדם לאיבו עיי"ש.

ומעתה מבואר דברי הגמרא, דכשהלך לעבוד ע"ז, והיינו משום שלא יתחלל שם שמים על ידי שיאמרו מלך שכמותו יהרגנו בנו, וסבר שיהא חילול השם, שלא יאמרו דלכן בא להורגו מדין גואל הדם, דזה ליתא, כיון שלא חטא אדם הראשון באכילת עץ הדעת, דס"ל דרשין טעמא דקרא וכן"ל, ומעתה י"ל דלכן צריכין קרא דאותו למעט נשים ממ"ע דמילה וכמש"כ הפני יהושע, ושפיר י"ל דמילה שלא בזמנה אינו אלא ביום, ולפי"ז קרא אם לא בריתי קאי על שבת, ואין לנו לדרוש לכופ את הגוי שידינו תקופה עליהם שיקיימו המצות שעליהם, משום שאין לבית ישראל כח על הנכרי לכופו, וס"ל ג"כ ביפת תואר שאין כופין אותה להתגייר בע"כ, ולכן עתה שאל לו חושי מאי טעמא קנסיבת יפת תואר, דהרי כל מה דיכולים לכופ את היפת תואר הוא רק אם ס"ל דיש כח ביד בית דין לכופ את הבן נח ודו"ק.

ג) עוי"ל, עפימש"כ המהרש"א בחידושי אגדות וז"ל, שבקש לעבוד עבודת כוכבים דהיינו לברוח מפני בנו מא"י לחו"ל דהו"ל כעובד עכו"ם כמ"ש דוד בהיותו בורח מפני שאול שאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' כדאיתא בסוף כתובות עכ"ד, ובספר צנצנת מנחם (דף צ.) כתב הטעם דאסור לצאת מא"י לחו"ל, משום דהשכינה הוא במערב בא"י, ולכן אסור לצאת ממקום השכינה למקום אחר עיי"ש.

ולכאורה יש להביא ראיה דהשכינה הוא במערב, דאיתא במדרש רבה (ויקרא ד-ו), א"ר אלעשא, גוי אחד שאל את ר' יהושע בן קרחה, כתיב בתורתכם אחרי רבים להטות, אנו מרובים מכם, מפני מה אין אתם משוין עמנו בעבו"ז עיי"ש.

ובספר נפתלי שבע רצון (פרשת ואתחנן) כתב, כיון דהשכינה לא זזה מכותל המערבי והוי קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, אך זהו רק אי ס"ל שכינה במערב אז י"ל דלא זזה השכינה מכותל המערבי, אבל אי שכינה בכל מקום אז ח"ו טענתם טענה עכ"ד.

ובהואיל משה שנת תשע"ז (אות קמ"ב) הבאנו מש"כ בספר טיב לבב לבטל טענת אומות העולם, דאיתא במדרש רבה שמות (פרשה ו-א), בשעה שעבר שלמה על לא ירבה לו נשים ולא ירבה לו סוסים וגו', עלתה יו"ד שבירבה וקטרגה עליו וכו', תני ר' שמעון בן יוחאי, ספר משנה תורה עלה ונשתטח לפני הקב"ה אמר לפניו וכו' הרי שלמה מבקש לעקור יו"ד ממני, אמר ליה הקב"ה שלמה ואלף כיצא בו בטלין ודבר ממך אינו בטל עיי"ש, הרי דאות אחת מן התורה אינה בטלה אפילו באלף, ונודע דכל אחד מישראל יש לו אחיזה באות אחת מהתורה, וידוע מדורשי רשומות שאמרו דתיבת ישראל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה, וא"כ כל אחד מס' רבוא נשמות ישראל הוא כנגד אות אחת מן התורה, ומעתה אין ממש בטענת האומות, כיון דבני ישראל אחוזים הם באותיות התורה אין שייך בהם ביטול עכ"ד.

ראה שבכל יום מתים מאה ילדים, עמד ותיקן מאה ברכות עיי"ש, וכתב בספר ילקוט ראובני (דף ל"ט:), אדם הראשון מין היה, מיי"ן בגימטריא מאה, ולכן בא דוד דאיהו גלגול דאדם ותיקן מאה ברכות, ולכאורה דברים אלה כמו זר נחשב, מה ענין תיקון מאה ברכות לתקן תיקון דאדם שהיה מין.

אכן אשכילך ואורך בדרך זו תלך, דלכאורה יחיד לבך על דברי חז"ל במסכת סנהדרין (דף ל"ח:), באמרם אדם הראשון מין היה, יציר כפיו איך נטה לבו לצד מינות, ואמרתי נחזיק הרע במיעוטו, דכבר נודע שכבר טעו קצת מן המחקרים, באמרם מרוב רוממות אל אינו משגיח בתחתונים, ועזב ונתן הכל תחת ממשלת השרים, כדכתיב (תהלים קט"ז-ט"ז) השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, וכתיב (שם כ"ד-א) לה' הארץ ומלואה, אך רבותינו דרשו מזו במסכת גיטין (דף מ"ז:), אף על פי שלה' הארץ ומלואה, מכל מקום הארץ נתן לבני אדם לחפור בורות שיחין ומערות, מכאן שמותר לגוי לחפור בורות שיחין ומערות בארץ ישראל, והנה כת הטועים סוברים כפשוטו השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם שאינו משגיח בתחתונים, אכן במס' ברכות (ל"ה.) תירצו רז"ל, כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה, הא דכתיב לה' הארץ ומלואה קודם ברכה, והא דכתיב והארץ נתן לבני אדם לאחר ברכה, ולאפוקי כת הטועים ימאנו בתירוצי זה.

ובספר עשרה מאמרות (מאמר צבאות ה' ח"א אות י"ג-כ) כתב, שחטא אדם היה שאכל בלי ברכה, ולמה אכל בלי ברכה הא כתיב לה' הארץ ומלואה, וכתיב והארץ נתן לבני אדם, אלא שלא היה מפרש כמו שפירשו חז"ל קודם ברכה ולאחר ברכה, ועל ידי זה נעשה מין שטעה במה שטעו המחקרים שמרוב רוממות אל אינו משגיח בתחתונים, רק הניח הכל תחת ממשלת השרים, ולכן אכל בלא ברכה, ועל ידי זה נעשה מין, ולכן בא דוד דאיהו גלגולא דאדם ותיקן לברך בכל יום מאה ברכות.

ובזה צדקו דברי רז"ל במסכת ברכות (דף ל"ה:), כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאלו גזול להקב"ה וכנסת ישראל, שנאמר (משלי כ"ח-כ"ד) גזול אביו ואמו חבר הוא לאיש משחית, אין אביו אלא הקב"ה, שנאמר (דברים ל"ב-ו) הלא הוא אבין, ואין אמו אלא כנסת ישראל, שנאמר (משלי א-ח) אל תטוש תורת אמך, מאי חבר הוא לאיש משחית, חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים עיי"ש, וקשה, וכי בשביל שאכל בלי ברכה יהא נחשב לחבר לירבעם שעבד עבודה זרה.

אבל באלה הדברים אשר דברנו יובן בטוב טעם ודעת, שמי שאוכל בלא ברכה על כרחך סובר הא דכתיב השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, דנתן העולם תחת ממשלת השרים ואינו משגיח בתחתונים, וזה הוא דעת מינות, לכך יחשב לחבר לאיש משחית לירבעם.

וכבר נתחבטו בה כל חכמי לב לבאר התמיה הנשגבה על אדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה, שנצטווה על מצוה קלה אחת בלבד, מפרי העץ אשר בתוך הגן לא תאכלו, והיתכן שלא עמד בה ועבר על מאמר פי ה' ואכל מעץ הדעת.

ובס' טירת כסף פ' בראשית (דורש ג) כתב, דיש להפך בזכותיה דאדה"ר, דבציווי נאמר לו ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, ולכן אדה"ר ס"ל דלא הוזהר רק על אכילה בלבד, וכיון דחוה סחטה ענבים ונתנה לו כדאיתא בבראשית רבה (פרשה י"ט-ח), לכן סבר דמותר לשתותו דשתיה לאו בכלל אכילה עיי"ש.

ואיתא בנדרים (נ"ב:), הנודר מן הענבים מותר ביין, משום דבנדרים אזלינן בתר לשון בני אדם, ובלשון בני אדם יין אינו בכלל ענבים עיי"ש, ולפי"ז י"ל דה"ה במה שנאסר על אדה"ר מפרי עץ הדעת לא נאסר רק הפרי עצמו שלא יאכל הענבים, אבל היין לא נאסר עליו, אך זה תליא אי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, דאי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, אז שפיר י"ל דרק הפרי עצמו נאסר לו כדכתיב ומפרי עץ הגן לא תאכל ממנו, אבל היין לא נאסר עליו, משא"כ אי ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, י"ל דגם שתיית היין נאסר לו, דגם היין נכלל בפרי עץ.

ובזה יבואר שפיר מאמר הגמ' הנ"ל, דעד השתא לא בא חושי להוכיח את דוד על שנשא יפת תואר, משום דאפשר דמה"ט לא חשש דוד דסבר דלא דרשינן סמוכין לפרשת בן סורר ומורה, אך עתה כשהלך לעבוד ע"ז, והיינו לברוח מא"י לחו"ל משום דס"ל דמותר לצאת מא"י לחו"ל משום דהשכינה הוא בכל מקום, ולכאורה מהא דבני ישראל אינם בטלים ברוב עכו"ם, ע"כ משום דהשכינה הוא במערב.

ע"ז אמר דוד, מלך שכמותי יהרוג בנו, והיינו דבא להרגו מדין גואל הדם, וע"כ דאדה"ר חטא באכילת עץ הדעת משום דגם שתיית היין נאסר לו, דס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, ומעתה י"ל דמה"ט אינם בטלים ברוב עכו"ם, ושפיר י"ל דהשכינה הוא בכל מקום, ולכן כעת אמר לו, א"כ אמאי נסיבת יפת תואר, דאי ס"ל לא דברה כלשון בני אדם, ע"כ דמרבין מאיש איש דעכו"ם נודרים נדרים ונדבות, ומינה דס"ל כהנים המה שלוחי דרחמנא, ונותנין תרומה רק לכהן ת"ח, וילפינן לה מדרשא סמוכין, ומעתה דמוכח דס"ל דרשינן סמוכין, אז עמד והוכיחו אמאי קא נסיבת יפת תואר ודו"ק.

ד) עוי"ל, עפימש"כ בספר כסף נבחר (בפרשתן) לבאר דברי הגמרא הנ"ל, דלכאורה יש להקשות על מה שפירש רש"י מלך וחסיד שכמותך יעבוד עבודה זרה, דמשמע אם לא היה חסיד לא היה פלא בעיניו שביקש לעבוד עבודה זרה.

ואיתא במסכת ב"ק (דף ל.), האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דברכות עיי"ש, וראיתי בדברי רז"ל (במדבר רבה י"ח-י"ז), דוד

ולכאורה יש להוכיח דמקבלין גרים, דאיתא במד"ר (ויקרא ד-ו), א"ר אלעשא, גוי אחד שאל את ר' יהושע בן קרחה, כתוב בתורתכם אחרי רבים להטות, אנו מרובים מכם, מפני מה אין אתם משוין עמנו בע"ז עיי"ש.

אמנם ידוע מדברי חז"ל במסכת כתובות (דף ט"ז) דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ואינו בטל ברוב, ואם כן בעת שישאל יושבין במקומן אין חשש ביטול ברוב דכל קבוע כמחצה על מחצה, אבל לאחר שגלו דהוי ניידי ממקומם ולא הוי כמחצה על מחצה, נתעורר הקושיא מדוע אינם בטלים ברוב האומות.

ומו"ר הגאון האדיר מווייטצען זצ"ל אמר ליישב, לפי"מ דאיתא במסכת מנחות (דף כ"ג:) דכל דאפשר להמבטל להיות כבטל הו"ל מין במינו ולא בטל עיי"ש, וא"כ הכא נמי הרי האומות שהם המבטלין יכולין להיות כמותן למול ולהתגייר, משא"כ אנן לא מצינן למיהוי כוותיהו, א"כ הו"ל מין במינו דלא בטל עכ"ד, ולפי"ז מוכח מכאן דמקבלין גרים.

ובספר ייטב לב פרשת שמות (דף ב:) כתב לתרץ, דהא דאמרינן דנידון אחר הרוב היינו ישראל בפני עצמן אחר רובן, וכמו כן אומות העולם אחר רובן, אבל ישראל ואומות העולם אינם נכנסין יחד לדין כדאיתא במסכת ר"ה (דף ח:) ישראל ואומות העולם ישראל נכנסין לדין תחלה עיי"ש, כי אינן בסוג אחד כלל, כי העכו"ם יושבים תחת המזלות, משא"כ בבני ישראל אמרינן אין מזל לישראל עיי"ש, הרי מכאן דלכן לא בטלי בני ישראל ברוב עכו"ם, משום דאין מזל לישראל.

ומעתה מבואר דברי חז"ל, ביקש דוד לעבוד ע"ז דהיינו לראות במזלות וכוכבים אם יצליחו כדברי הכסף נבחר, ועל זה אמר לו, מאי טעמא נסיבת יפת תואר, דהרי ממה שחידשה התורה כאן דמותר לקבל גרים, ע"כ דבעצם אין מקבלין גרים, ומעתה הטעם דבני ישראל אינם בטלים ברוב עכו"ם, משום דאין מזל לישראל, ומעתה אסור לילך אחר המזל ודו"ק.

ה) עוד יש לומר, דלכאורה יש להוכיח דאין מזל לישראל, דבספר ייטב לב פרשת שמות (דף ב:) כתב לתרץ, דהא דאמרינן דנידון אחר הרוב היינו ישראל בפני עצמן אחר רובן, וכמו כן אומות העולם אחר רובן, אבל ישראל ואומות העולם אינם נכנסין יחד לדין כדאיתא במסכת ראש השנה (דף ח:) ישראל ואומות העולם ישראל נכנסין לדין תחלה עיי"ש, כי אינן בסוג אחד כלל, כי העכו"ם יושבים תחת המזלות, משא"כ בבני ישראל אמרינן אין מזל לישראל עיי"ש, הרי מכאן דלכן לא בטלי בני ישראל ברוב עכו"ם, משום דאין מזל לישראל.

ועל הא דאמרו רז"ל ביקש דוד לעבוד עבודה זרה, אשר כל איש הישראלי יחרד לבבו על דוד מלך ישראל לבקש לעבוד ע"ז, וכבר המליצו בעדו כל מפרשי תורה אשר כל אחד לדרכו הטוב פונה, ומצאתי בספר תורת חכם (בפרשתן) שביקש לעבוד עבודה שהיא זרה לו, כמו שהושיבו ליהונתן בן גרשום שהשיב לעולם ישכיר אדם את עצמו לעבודה זרה ואל יצטרך לבריות, הוא סבר לעבודה זרה ממש ואינו אלא לעבוד עבודה שהיא זרה לו כדאיתא במסכת ב"ב (דף ק"י), כך דוד ביקש לעשות עתה עבודה שהיא זרה לו, ענין האיצטרולוגיה שהזהיר הכתוב על זה תמים תהיה עם ה' אלקיך (דברים י"ח-ג), וביקש דוד לדרוש במשפטי הכוכבים לראות מה יגיע לו בסופו באותו הדרך אשר הולך עליה, ובוודאי זה דבר זר אצלו.

ובזה מתורץ מאי דקאמר אין ראש אלא עבודה זרה, שנאמר שנאמר והוא צלמא רישיה די דהב טב, ושם לא היה עבודה זרה ממש אלא אנדרטי, אלא הענין הוא על משפטי הכוכבים שהיא בכלל עבודה זרה, וכן היה ענין הצלם עיי"ש, והוא נמי מטעם הנ"ל כשעושה איזה פעולה על ידי כוכבים ומזלות, הוא מראה בעצמו כאילו כביכול הקב"ה סילק השגחתו מעל הארץ, ונתן הכל תחת השרים.

וכבר בררנו אם האדם מקיים הברכות הוא ראיה ברורה שהקב"ה משגיח על הכל, ודוד תיקן מאה ברכות, ומאן דמקיים מילי דברכות הוא נקרא חסיד, ותו אין להרהר אחריו שיש לו איזה פניה שהכל נתן תחת הכוכבים, אך הוא מתרץ הני תרי קראי דלא קשיא אהדדי, דהא דכתיב השמים שמים לה' הוא קודם ברכה, והא דכתיב והארץ נתן לבני אדם היינו לאחר ברכה, וא"כ תו ליכא למיטעי אבתריה.

והשתא ניחא, ביקש דוד לעבוד עבודה זרה כדאמרינן, לראות במשפטי הכוכבים ומזלות אם יצליח דרכו, וזהו כאילו הכל תחת כוכבים ומזלות, וכאילו כביכול הקב"ה אינו משגיח בתחתונים, והנה הברכות שאנו מברכין אנו מורין שלא הסיר הב"ה השגחתו מתחתונים, ולא עזב את עולמו תחת ממשלת השרים וכוכבים ומזלות, לכך והנה חושי הארכי לקראתו ואמר לו מלך וחסיד כמותך רצה לומר שתקנת לברך בכל יום מאה ברכות, דמאן דבעי למיהוי חסידא יקיים מילי דברכות, ובוזה עשית פעולה להודיע לבני האדם גבורותיו שהוא לבדו יושב בעליונים ומשגיח בתחתונים, וא"כ היאך אתה מבקש לעבוד עבודה זרה עכ"ד הכסף נבחר.

ואיתא במסכת יבמות (דף מ"ז:), ובכתה את אביה וגו' בד"א שלא קבלה עליה (להתגייה), אבל קבלה עליה מטבילה ומותר בה מיד עיי"ש, ולפי"ז לכאורה צ"ב מהו החידוש שמותר בה, כיון שנתגיירה, אך אפשר לומר, דכיון דקיי"ל דאין מקבלין גרים, אך כאן חידשה התורה דכאן מותר לקבל.

ישמעאל, יצחק אהב את עשיו וכו' לבסוף אמרו בנינו ערבים ללמוד תורה ולקיים אותה עיי"ש, ולפי"ז דלכן נתנה התורה לבני ישראל ולא להמלאכים, דאין להם בנים ערבים.

ואיתא במסכת שבת (דף י"ב:), תנו רבנן, בעון נדרים בנים מתים דברי ר"א בר"ש, ר' יהודה הנשיא אומר בעון ביטול תורה וכו', פליגי בה ר' חייא בר אבא ור' יוסי, חד אמר בעון מזוזה, וחד אמר בעון ביטול תורה, מאן דאמר בעון מזוזה קסבר מקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו (דכתיב וכתבתם על מזוזות ביתך וכתיב למען

ירבו ימיכם וימי בנים וקרא למען ירבו וגו' קאי אקרא דלקמיה דמשתעי במזוזה ולא לפני פניו ולמדתם אותם את בניכם), ולמאן דאמר בעון ביטול תורה, קסבר מקרא נדרש לפניו ולפני פניו (ואף בעון ביטול תורה קאמר) עיי"ש, ולפי"ז אי ס"ל מקרא נדרש לפניו ולפני פניו אז הבנים מתים בעון ביטול תורה, ושפיר י"ל דלכן קיבלו התורה משום דנתנו בניהם לערבות עיי"ש.

וכתב בספר ערבי נחל פרשת בהעלותך (דף י"ב) דזה אי דרשינן סמוכין תליא אי מקרא נדרש לפניו ולפני פניו או אינו נדרש רק לפניו, דאי ס"ל נדרש גם לפני פניו ויש מקראות שלא נכתבו במקומן כלל והם שייכים לפרשה אחרת וכדומה, אז צריך ליתן טעם על אותו הפסוק למה נכתב דוקא שם מאחר דגם שם אין מקומו, ולכן דרשינן סמוכין ונכתב שם לאיזה טעם, משא"כ למ"ד דאין מקרא נדרש לפני פניו, א"כ כל פסוק נכתב במקומו, ואין מקום כלל לדרוש סמוכין, כי הפסוק נכתב במקומו עכ"ד.

ובזה יבואר שפיר מאמר הגמרא הנ"ל, דעד השתא לא בא חושי להוכיח את דוד על שנשא יפת תואר, משום דאפשר דמה"ט לא חשש דוד דסבר דלא דרשינן סמוכין לפרשת בן סורר ומורה, אך עתה כשהלך לעבוד ע"ז, דהיינו לראות במזלות וכוכבים אם יצליחו כדברי הכסף נבחר, ולכאורה הרי אסור לילך אחר המזל דאין מזל לישראל, וע"כ ס"ל דאין מזל לישראל, דהרי מזה הטעם דבני ישראל אינם בטלין ברוב עכו"ם, וע"כ דס"ל דאין לחשוש לטענת המינים, כיון דבני ישראל אחוזים הם באותיות התורה אין שייך בהם ביטול, ומינה דס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, ולפי"ז ע"כ הטעם דבני ישראל קבלו התורה ולא המלאכים, משום דנתנו בניהם לערבות, וס"ל דמקרא נדרש לפניו ולפני פניו, ולפי"ז דרשינן סמוכין, ומעתה דמוכח דדוד ס"ל דדרשינן סמוכין, עמד והוכיחו אמאי קא נסיבת יפ"ת וכו' ולא דרשת סמוכין ודו"ק.

ו) עוי"ל, דהבאנו מש"כ רשיז"ל, דלכן בקש דוד לעבוד ע"ז כדי שלא יתרעמו בני ישראל על מדותיו של הקב"ה אם יהרג דוד על ידי בנו ונמצא שם שמים מתחלל בפרהסיא עיי"ש, והוא כעין מה דאמרינן במסכת נזיר (דף כ"ג:) גדולה עבירה לשמה עיי"ש, וזה נמי חשיב לה עבירה לשמה דהרי בקש לעבוד ע"ז כדי שלא יתחלל שם שמים ברבים.

אך בספר טיב לבב כתב לבטל טענת אומות העולם, דאיתא במדרש רבה שמות (פרשה ו-א), בשעה שעבר שלמה על לא ירבה לו נשים ולא ירבה לו סוסים וגו', עלתה יו"ד שבירבה וקטרגה עליו וכו', תני ר' שמעון בן יוחאי ספר משנה תורה עלה ונשתטח לפני הקב"ה, אמר לפניו וכו' הרי שלמה מבקש לעקור יו"ד ממני, אמר ליה הקב"ה שלמה ואלף כיוצא בו בטלין ודבר ממך אינו בטל עיי"ש, הרי דאות אחת מן התורה אינה בטלה אפילו באלף.

ונודע דכל אחד מישראל יש לו אחיזה באות אחת מהתורה, וידוע מדורשי רשומות שאמרו דתיבת ישראל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה, וא"כ כל אחד מס' רבוא נשמות ישראל הוא כנגד אות אחת מן התורה, ומעתה אין ממש בטענת האומות, כיון דבני ישראל אחוזים הם באותיות התורה אין שייך בהם ביטול עכ"ד.

ובספר שפת אמת לר' ישמעאל הכהן פרשת יתרו (דף מ"ה), כתב, דאי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם לא שייך לומר דיש ס' רבוא אותיות דווקא מכוונים לס' רבוא שורשי נשמות, דהרי יש תיבות יתירות לחנם כלשון בני אדם, רק אי ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם אז שפיר יש לומר דישאל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה עכ"ד.

ולכאורה יש להוכיח דדברה תורה כלשון בני אדם, דאיתא במסכת שבת (דף פ"ח:), אמר ר' יהושע בן לוי, בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאה"ש לפני הקב"ה, רבש"ע מה לילוד אשה בינינו, אמר להם לקבל תורה בא, אמרו לפניו חמדה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו, ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים וכו' עיי"ש.

והמפ' כתבו (עיין ספר ראש דוד פרשת בשלח, ובספר שמע יעקב פרשת במדבר, ובספר בני יששכר במאמרים לחג השבועות מאמר ב' אות י"ט) דטענת המלאכים היתה שהם צריכים לקבל התורה מכח דינא דבר מיצרא, דכיון דהשראת השכינה הוא בגבהי מרומים, ע"כ יש להם דין מצרנים וזוכים בהתורה עפ"י שורת הדין עיי"ש.

וכתב בס' שער החצר (אות קנ"ב), דלכן קבלו ישראל התורה ולא מלאכי השרת משום דהתורה דברה כלשון בני אדם ולכן שייך התורה לבני אדם ולא למלאכי השרת עכ"ד, ועיין בספר עזרא

(דף י"ג: מדפ"ס).

ובספר כסף נבחר (פרשת וישלח דף ע"ז:) הביא מה דאיתא במדרש חזית (שהש"ר א-כ"ד, ילקוט שמעוני אות תתקפ"א), בשעה שרצה הקב"ה ליתן תורה לישראל אמר הקב"ה הביאו אלי ערבים טובים, אמרו אבותינו ערבים, אמר להם יש לי עליהם, אברהם יצא ממנו

ומבואר בספר עשרה מאמרות מאמר חיקור הדין (ח"ג פ"א ופ"ד)  
דיעקב שנשא שתי אחיות היה עבירה לשמה, לתקן חטא של  
גילוי עריות מה שחטא אדה"ר שבא על חוה בערב שבת ביום,  
וגרם לבריאת המזיקין והוכרח יעקב לתקן זה וכו' עיי"ש.

ובספר חלק שמעון ערך עריות (דף ע"ה). הביא מתיקוני זוהר על  
המשנה במסכת אבות (פרק ה' משנה ט"ז) כל מחלוקת שהיא לשם  
שמים סופה להתקיים וז"ל, ודא מחלוקת לשם שמים כגון רחל  
ולאה, דדא בעא לאתחברא בבעלה ודא בעא לאתחברא  
בבעלה, ונטיל לון יעקב וקשיר לון ביה לתרווייהו, בגין דהוה  
קא מחשבת לאה בלבה אם יעקב נטל לאחתי נטיל לי עשו  
חייבא, והכי קא חשיבת רחל כגוונא דא, בגין דא קוב"ה יהיב  
לון ליעקב תרווייהו ושזיב לון מההוא חייבא ואתחברו  
בצדיקא עכ"ל, נמצא שיש ליעקב תירוץ על נשיאת שתי אחיות  
מאחר שכל אחת רצתה לעשות רצון קונה ולהזדווג בצדיק ולא  
ברשע, והוי מחלוקת שהיא לשם שמים ונתקיימה בסופו ונטל  
יעקב את שתיהן, דמאי הוי להו למיעביד, ליבטלו מפו"ר ולא  
להנשא לעשו וגם לא ליעקב, לא תוהו בראה אלא לשבת  
יצרה, וא"כ מחוייבין הם בפו"ר, ולעשו לא היה אפשר להו  
להנשא ולכן נשאם יעקב.

ואע"ג דאין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך, אמנם  
בשביל מצוה רבה שאני כמ"ש התוס' במסכת שבת (דף ד.) ד"ה  
וכי אומרים, ולכן היה מותר ליעקב לנשאם יחד השתי אחיות.  
וכל זה לא שייך אלא אי ס"ל שגם האשה חייבת בפו"ר, אבל  
אי ס"ל דאשה אינה חייבת בפו"ר אז יעקב שלא כדין עשה  
בנשיאת שתי אחיות, דלא הוי מצוה רבה אצלם מאחר שאינם  
מחוייבים, ואם יעקב נטל האחת היה להשנית להבטל ולא  
להנשא לא ליעקב ולא לעשו עכ"ד.

ובמסכת יבמות (דף ס"ה:) תנן, האיש מצווה על פו"ר אבל לא  
האשה, רבי יוחנן בן ברוקה אומר, על שניהם הוא אומר ויברך  
אותם אלקים ויאמר להם פרו ורבו, ובגמרא איתא מנא הני  
מילי, אמר ר' אילעא משום ר' אלעזר בר' שמעון, אמר קרא  
ומלאו את הארץ וכבשוה איש דרכו לכבש ואין אשה דרכה  
לכבש, ופריך אדרבה וכבשוה תרתי משמע, אמר רב נחמן בר  
יעזקא וכבשה כתיב עיי"ש.

ובספר נפתלי שבע רצון (פרשת תזריע) כתב לחדש, דאי ס"ל דו  
פרצופין נבראו, אז גם אשה מצווה אפו"ר דלשניהם נאמר פרו  
ורבו, אבל למ"ד דנבראו פרצוף וזנב והזכר נברא ראשון, ס"ל  
דרך האיש מצווה על פו"ר דמה"ט נברא הזכר תחלה להורות  
שהוא לבד מצווה במצוה זו עיי"ש.

ואיתא במסכת ברכות (דף ס"א,) דרש רב נחמן בר רב חסדא, מאי  
דכתיב וייצר ה' אלקים את האדם בשני יודיין, שני יצרים ברא  
הקב"ה אחד יצר טוב ואחד יצר רע, מתקיף לה רב נחמן בר רב

יעזקא, אלא מעתה בהמה דלא כתיב בה וייצר לית ליה יצרא  
והא קא חזינן דמזקא (שמוקת) ונשכא ובעטא, אלא כדר' ירמיה  
בן אלעזר, דאמר ר' ירמיה בן אלעזר דו פרצופין ברא הקב"ה  
באדם הראשון (שני פרצופין בראו תחלה אחד מלפניו ואחד מאחוריו וצלו לשנים ועשה מן  
האחד חוה) שנאמר אחור וקדם צרתני (לשון צורה דהיינו שני פרצופין) עיי"ש.

וכתב בספר אמרתי אחכמה (דף ל"ז:), דזה תליא אי יש אם  
למקרא או למסורת, דהכתיב הוא בשני יודיין וייצר, משא"כ  
הקרי הוא בחד יו"ד לחוד, ומעתה למ"ד יש אם למסורת  
ואיכא ב' יודיין אז יש לדרוש דהוה ב' יצירות ודו פרצופין  
נבראו, משא"כ למ"ד יש אם למקרא והוה בחד יו"ד אז אמרינן  
דמצלע נבראת עכ"ד.

ובשו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' תרצ"ז) כתב, דלכן הותר ליעקב ליקח שתי  
אחיות, משום דיעקב נקרא אל ואינו איש, כדאיתא במסכת  
מגילה (דף י"ח:), א"ר אחא א"ר אלעזר, מנין שקראו הקב"ה  
ליעקב קל שנאמר ויקרא לו אל אלקי ישראל, דאי ס"ד למזבח  
קרא ליה יעקב אל, ויקרא לו יעקב מיבעי ליה, אלא ויקרא לו  
ליעקב אל, ומי קראו, אל אלקי ישראל עיי"ש, וכיון דאקרי אל  
מותר להשתמש בשרביטו של מלך, דטעם הערוה הוא כדי  
שלא להשתמש בשרביטו של מלך עיי"ש.

אך בבראשית רבה (פרשה ע"ט-ח) איתא, אר"ל ויקרא לו אל אלקי  
ישראל, אמר אתה אלוה בעליונים ואני אלוה בתחתונים, ר'  
הונא בשם ריש לקיש אמר אפילו חזן הכנסת אינו נוטל שררה  
לעצמו ואתה היית נוטל שררה לעצמך, מחר בתך יוצא  
ומתענה, הה"ד ותצא דינה בת לאה עיי"ש, ועיין בספר ילקוט  
הגרשוני (ח"ה בהשמטות) שכתב, דאי דרשינן סמוכין בכה"ת,  
מסתבר טפי לדרוש כר"ל שיעקב קרא לעצמו אל, דבזה מובן  
הסמיכות של ותצא דינה בת לאה עיי"ש.

והבאנו מש"כ בספר פתח האוהל, דלכן רצה אבשלום להרוג  
את דוד, כיון דדוד היה גלגול דאדם הראשון, וכיון דמיתה  
נקנסה על ידי חטא אדם הראשון, ולכן רצה להרוגו כדין גואל  
הדם עכ"ד.

וכבר נתחבטו בה כל חכמי לב לבאר התמיה הנשגבה על אדם  
הראשון יציר כפיו של הקב"ה, שנצטווה על מצוה קלה אחת  
בלבד, מפרי העץ אשר בתוך הגן לא תאכלו, והיתכן שלא עמד  
בה ועבר על מאמר פי ה' ואכל מעץ הדעת.

ובהואיל משה (שנת תשע"ו אות ד) הבאנו מה שאמר לי ידידי הרה"ח  
מוהר"ר שלמה יעקב געלבמאן ע"ה בשם הרה"ק ר' שמעון  
מלעלוב זי"ע, דאיתא במסכת שבת (דף פ"ח:) דכשעלה משה  
למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מה לילוד אשה  
בינינו, אמר להן לקבל תורה בא, אמרו לפניו וכו' מה אנוש כי  
תזכרנו וגו' תנה הודך על השמים וכו' אך משה אמר להם כלום  
יצה"ר יש לכם וכו' עיי"ש.

בחלב הוא משום דאפקיה קרא בלשון בישול, לאפוקי חלב שאינו בישול אלא טיגון מוכח דדוקא בישול אסרה תורה ולא טיגון, ולפי"ז למ"ד יש אם למקרא וגם טיגון אסור עברו המלאכים על איסור בשר בחלב, משא"כ למ"ד יש אם למסורת שפיר אכלו בהיתר, ולפי"ז כשנדרחו המלאכים מלקבל התורה מטעם שאכלו בשר בחלב עכ"ח דגם טיגון אסור ויש אם למקרא עיי"ש.

ובזה יבואר שפיר מאמר הגמ' הנ"ל, דעד השתא לא בא חושי להוכיח את דוד על שנשא יפת תואר, משום דאפשר דמה"ט לא חשש דוד, דסבר דלא דרשינן סמוכין לפרשת בן סורר ומורה, אך עתה כשהשיב לו דוד מלך שכמותי יהרגנו בנו, והוא משום דדוד ס"ל דמותר לעשות עבירה לשמה, וההכרח לזה, ממה שנשא יעקב שתי אחיות, אך לכאורה מיעקב אין ראיה דעבירה לשמה מצוה, דיש לומר דלכן נשא שתי אחיות, כיון דנשים חייבות במצות פור', ולעשו לא היה אפשר להו להנשא ולכן נשאם יעקב.

וע"ז אמר לו דוד, מלך שכמותי יהרגנו בנו, והיינו, הרי סיבת הדבר שאבשלום עמד עלי הוא מדין גואל הדם בשביל חטא עץ הדעת, וע"כ דאדה"ר חטא באכילת עץ הדעת, דאין לו אמתלא דלכן אכל מעץ הדעת כדי שבני ישראל יקבלו התורה ולא המלאכים, דבלא"ה לא יקבלו התורה משום שאכלו בשר בחלב, ומינה דס"ל יש אם למקרא, ולפי"ז ס"ל חוה מצלע נבראת, ואשה פטורה ממ"ע דפור', ומעתה צ"ל דלכן נשא שתי אחיות, משום דעבירה לשמה מותר.

אך אכתי קשה מנ"ל ללמוד מיעקב דעבירה לשמה מותר, הלא י"ל דלכן נשא יעקב השתי אחיות, משום דיעקב נקרא אל, ומותר להשתמש בשרביטו של מלך, וע"כ דס"ל דהקב"ה לא קראו אל, רק ביעקב בעצמו קרא לו אל, וההוכחה לזה דלכן נסמך ותצא דינה בת לאה, ומינה דדרשינן סמוכין, ולכן השתא אמר לו חושי א"כ מאי טעמא קנסיבת יפת תואר, דלשיטתך היה לך לדרוש סמוכין ולהתרחק מיפת תואר ודו"ק.

ז) עוי"ל, עפ"מש"כ המהרש"א בחידושי אגדות וז"ל, שבקש לעבוד עבודת כוכבים דהיינו לברוח מפני בנו מא"י לחו"ל דהו"ל כעובד עכו"ם כמ"ש דוד בהיותו בורח מפני שאול שאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' כדאיתא בסוף כתובות עכ"ד, ובספר צנצנת מנחם (דף י"ז) כתב הטעם דאסור לצאת מא"י לחו"ל, משום דהשכינה הוא במערב בא"י, ולכן אסור לצאת ממקום השכינה למקום אחר עיי"ש.

ובספר מאמר מרדכי (דף י"ג:) כתב, דאיתא במסכת ברכות (דף ל), היה עומד בירושלים יכוין לבו נגד קדשי קדשים, והטעם דשם מביאים קרבנות, ולפי"ז י"ל תפלות כנגד תמידין תקנום, אך בתוספתא איתא טעם אחר למה יכוין לקדשי קדשים, משום דהשכינה הוא במערב וקדשי קדשים במערב, הרי דאי ס"ל תפלות אבות תקנום אז ע"כ דשכינה הוא במערב, משא"כ אי ס"ל תפלות כנגד תמידין תקנום אז י"ל דשכינה בכל מקום עיי"ש.

וכתבו המפרשים דטענתם היתה שהתורה נתנה להם מכח דינא דבר מצרא דכיון דהשראת השכינה הוא בגבהי מרומים ע"כ יש להם דין מצרנים וזוה"כ בהתורה עפ"י שורת הדין, [עיי' בספר בני יששכר במאמרים לחג השבועות (מ"ב אות י"ט)], והטעם דלא קבלו המלאכים את התורה, משום שאין להמלאכים יצר הרע, והיצה"ר בא לו לאדה"ר כשאכל מעץ הדעת כמש"כ רש"י ז"ל (פרשה ב-כ"ה) עה"פ ולא יתבששו וז"ל, שלא היו יודעים דרך צניעות להבחין בין טוב לרע ואעפ"י שנתנה בו דעה לקרות שמות לא נתן בו יצר הרע עד אכלו מן העץ ונכנס בו יצר הרע וידע מה בין טוב לרע עכ"ל, ולכן אכל מעץ הדעת כדי שעי"ז יקבלו ישראל את התורה ולא המלאכים עכ"ד.

אך איתא בשמות רבה (כ"ח-א), באותה שעה בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה, עשה בו הקב"ה קלסטרין של פניו של משה דומה לאברהם, אמר להם הקב"ה אי אתם מתביישין הימנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו וכו', ובדעת זקנים (פ' וירא) כתב בשם המדרש דהמלאכים אכלו בשר בחלב אצל אברהם, וזהו שאמר להם הקב"ה, והלא אתם אכלתם בשר בחלב אצל אברהם וכתיב בתורה לא תבשל גדי בחלב אמו עיי"ש, ולפי"ז אין לאדה"ר אמתלא דאכל מעץ הדעת כדי שהמלאכים לא יקבלו את התורה, דבלא"ה לא יקבלו את התורה כיון דאכלו בשר בחלב אצל אברהם אבינו.

וכתב בספר משען המים (פרשת מטות), ובספר דברי יואל לסוכות (דף קמ"ה), דהבשר בחלב שהמלאכים אכלו היתה על ידי טיגון ולא על ידי בישול, ומביא דברי המד"ר בראשית (פרשה מ"ח-ט"ו), א"ר חנינא, המעולה אחד מששים בחלב, והבינוני אחד מארבעים, והקיבר אחד מעשרים, ומבאר כוונת המדרש, עפ"מש"כ היפה תואר דבאמת לא הביא אברהם את החלב כדי לאכול, רק להראות לפניהם חלב השמן שממנו הוציא החמאה, וזהו כוונת המדרש, שהביא אברהם חמאה המעולה שהוא אחד מששים בחלב עיי"ש, ולפי"ז נמצא דאכלו הבשר ע"י טיגון בחמאה ולא ע"י בישול בחלב, ומה שכתוב ויקח חמאה וחלב, לא היה כדי לאכול שניהם דרק החמאה היה לאכילה והחלב הביא רק להראות.

והנה אי טיגון אסור בבשר בחלב כתב בפליתי (ס' פ"ז סק"ב), ובספר משען המים (שם), דתליא בפלוגתא אי יש אם למסורת או למקרא, דבמסכת סנהדרין (דף ד.) איתא, לא תבשל גדי בחלב אמו יכול בחלב היינו מנ"ל דהתורה אסרה בשר בחלב דילמא אסור לבשל בחלב, ואמרינן שם דלמ"ד יש אם למקרא לק"מ דהרי המקרא הוא בחלב, וקושיית הגמ' הוא רק למאן דס"ל יש אם למסורת, ומסיק הגמ' אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא לא תבשל גדי דרך בישול אסרה תורה, פ"י מדאפקיה קרא בלשון בישול עכ"ח דהתורה אסרה בחלב דאיכא בישול ולא בחלב דלאו בישול הוא אלא טיגון.

והנה למ"ד יש אם למקרא ופשטיה דקרא מוכח דהתורה אסרה בחלב, אפשר לומר דלא תבשל דאסרה תורה גם טיגון הוא בכלל, משא"כ למ"ד יש אם למסורת, דהא דידעינן איסור בשר

ואיתא במסכת קידושין (דף כ"ג:), אמר רב הונא בריה דרב יהושע, הני כהני (לענין הקרבת קרבנות) שלוחי דרחמנא נינהו, דאי סלקא דעתך שלוחי דידן נינהו מי איכא מידי דאנן לא מצי עבדינן ואינהו מצי עבדי עיי"ש, והקשו התוס' (ד"ה דאמר) דבמסכת נדרים (דף ל"ה:) מיבעיא ליה להגמ' אי כהני שלוחי דידן נינהו או שלוחי דרחמנא, ולא איפשטא האיבעיא, ולמה לא פשטוה מהא דר"ה בריה דרב יהושע עכ"ק.

ובספר בנין שלמה על הרמב"ם הל' תפלה (פ"א-ה"א) כתב לתרץ קושית התוס' הנ"ל, דהנה במסכת קידושין (ס"ט) פריך הגמרא על ר"ה בריה דרב יהושע, ולא, הא עבדא דאיהו לא מצי מקבל גיטא ושליח מצי משוי, ומשני, ולא היא, ישראל לא שייכי בתורת קרבנות כלל (שיהיו הן עובדים את העבודה), עבד שייך בגיטין, דתניא, נראין הדברים שהעבד מקבל גיטו של חבירו מיד רבו של חבירו (אם אינו מקבל גיטו משום דלא יצא הגט מרשות רבו מקבל הוא גט לחבירו שאינו עבדו של רבו אלא של איש אחר דהא יצא הגט לרשות שאינו שלו), אבל לא מיד רבו שלו (אם היו שניהם של איש אחד) עיי"ש, הרי מזה דאם שייך במקצת אותו דבר הו"ל בגדר מצי עבד דמצי משוי שליח, ולפי"ז למ"ד דתפלות כנגד תמידין תקנום, א"כ ישראל נמי איתנייהו בתורת קרבנות דהרי רמ"א עליה חובת תפלה, וא"כ י"ל דמשו"ה כהני הוי שלוחי דידן כיון דכל ישראל נחשבו בגדר איתנייהו במקצת תורת קרבנות משום דתפלות כנגד תמידין תקנום והו"ל התפלה כעין עבודה, ועיין בטו"ז אור"ח (סי' ק"ב סק"א) דלחד פירושא ואשי ישראל הכוונה על התפילות, דתפילה דהוא נגד הקרבנות נקרא אשי ישראל, הרי שהתפלה בגדר עבודת קרבנות, ומשו"ה שפיר י"ל דכהנים הוי שלוחי דידן.

ובזה מתורץ קו' התוס', ד"ל דר"ה בריה דרב יהושע ס"ל דתפלות כנגד אבות תקנום, ולכן לדידיה העבודה הו"ל בכלל מידי דלא מצי עביד, וע"כ ס"ל דכהנים הוי שלוחי דרחמנא, אבל הגמ' בנדרים קאי להמ"ד דתפלות כנגד תמידין תקנום, והו"ל בכלל מצי עביד, ולכן שפיר איבעיא ליה אי הוה שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא עיי"ש, וכ"כ בספרו חכמת התורה פ' לך (דף שכ"ו.) עיי"ש, והיוצא לנו מזה דאי ס"ל דתפלות כנגד תמידין תקנום, אז י"ל דכהנים הוה שלוחי דידן, משא"כ אי ס"ל דתפלות אבות תקנום, אז י"ל דכהנים הוה שלוחי דרחמנא.

ואיתא בסנהדרין (ע"ג:), מנין לתחיית המתים מן התורה שנאמר ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן, וכי אהרן לעולם קיים, והלא לא נכנס לארץ ישראל שנותנים לו תרומה, אלא מלמד שעתיד להיות וישראל נותנין לו תרומה, מכאן לתחיית המתים מן התורה, דבי ר' ישמעאל תנא לאהרן כאהרן מה אהרן חבר אף בניו חבירים עיי"ש, וכתבו המפ' דלכן צריך הכהן להיות כאהרן, משום דכהנים הוי שלוחי דרחמנא, והקב"ה שלוחו מלאך ה' צבקות וגם הכהנים צריכין שיהיה צדיק במעשיו בלי שום שמץ פסול עכ"ד.

ובבעל הטורים (ר"פ חקת) כתב, דלכן סמך פרשת זאת חקת התורה לבהרימכם את חלבו ממנו, לרמוז דהמחזיקים בתורת ה' יש להם מנות, דאין נותנין תרומה לכהן עם הארץ עיי"ש, היוצא לנו מזה דאי ס"ל כהנים שלוחי דרחמנא, אז ילפינן דאין נותנין תרומה לכהן עם הארץ, מקרא ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן, וי"ל דס"ל דלא דרשינן סמוכין, משא"כ אי ס"ל כהנים שלוחי דידן, ילפינן מסמיכות פרשת זאת חקת לבהרימכם את חלבו דרק לכהן תלמוד חכם נותנין תרומה, וס"ל דדרשינן סמוכין.

ובזה יבואר שפיר מאמר הגמ' הנ"ל, דעד השתא לא בא חושי להוכיח את דוד על שנשא יפת תואר, משום דאפשר דמה"ט לא חשש דוד דסבר דלא דרשינן סמוכין לפרשת בן סורר ומורה, אך עתה כשהלך לעבוד ע"ז, והיינו לברוח מא"י לחו"ל משום דס"ל דמותר לצאת מא"י לחו"ל משום דהשכינה הוא בכל מקום, וס"ל תפלות כנגד תמידין תקנום, ולכן שפיר י"ל דכהנים הוה שלוחי דידן, ומנא לן דאין נותנין תרומה לכהן עם הארץ, דיליף לה מסמיכות זאת חקת התורה לבהרימכם את חלבו ממנו, וע"כ דס"ל דדרשינן סמוכין, ולכן שפיר כעת בא להוכיחו מאי טעמא קנסיבת יפת תואר ודו"ק.

ח) עיי"ל, דהנה רש"י ז"ל (ד"ה יאמרו מלך שכמותי) כתב, דלכן בקש דוד לעבוד ע"ז כדי שלא יתרעמו בני ישראל על מידותיו של הקב"ה אם יהרג דוד על ידי בנו ונמצא שם שמים מתחלל בפרהסיא עיי"ש, והוא כעין מה דאיתא במסכת נזיר (דף כ"ג:) גדולה עבירה לשמה עיי"ש, וזה נמי חשיב לה עבירה לשמה דהרי בקש לעבוד ע"ז כדי שלא יתחלל שם שמים ברבים.

והנה הרמ"ע בעשרה מאמרות (חיקור הדין ח"ג-פ"א) כתב, דהא דעבירה לשמה הוי מצוה ילפינן ממשאחז"ל במסכת אבות (פ"ב-מ"ט) דהקב"ה ברא המזיקין בער"ש בין השמשות בריאה גרועה, כדי להטיל אימה על הבריות, לא מן היום שלא תשלם הבריאה ולא מן הלילה שהקב"ה שומר שבת, אלא בין השמשות, ועשה הקב"ה כביכול עבירה לשמה שלא להוסיף מחול על הקודש עכ"ד.

אך כל זה הוא רק אי אמרינן דהקב"ה שומר תורתו, דאי אמרינן דאין הקב"ה שומר תורתו והיה יכול לברוא המזיקין אף בשבת, אז אין לנו ראיה דעבירה לשמה הוי מצוה, ובספר קדושת יו"ט (ראש השנה אות י"א) הביא ראיה להא דאין הקב"ה שומר תורתו ממצות יראת שמים דלא שייך אצל הקב"ה. אך כתב לתרץ דאי דרשינן את ודרשינן מאת ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים עיין פסחים (דף כ"א:), אז שפיר שייך גם אצל הקב"ה על ידי דמקיים גזירת חכמים, דצדיק גזור והקב"ה מקיים עכ"ד.

משום שאכלו בשר בחלב, הלא לגביהו ליכא איסור בשר בחלב. אך כ"ז א"ש אי ס"ל דרשינן טעמא דקרא, אז שפיר י"ל דאצל המלאכים דלא שיך בהם טמטום הלב והיזק הגוף, י"ל דליתא לגביהו איסור בשר בחלב, משא"כ אי ס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, ולפי"ז איסור דבשר בחלב הוא גזירת התורה, וגם להמלאכים אסור לאכול בשר בחלב.

ובספר זרע ברך שלישי (פ' וישלח) ביאר דהפלוגתא אי דרשינן טעמא דקרא או לא דרשינן, תליא במה שנחלקו הקדמונים במהות קיום המצות, דהרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פכ"ו) כתב דאין בקיומם צורך גבוה, וכל עשייתן הוא כדי לשעבד את ישראל לאביהם שבשמים, וכדדרשינן במד"ר (פרשה מ"ד-א) אמרת ה' צרופה לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות, ולדבריו י"ל דלא דרשינן טעמא דקרא שהרי אין טעמן בקיומן מלבד להשתעבד בהם להקב"ה, אמנם הרמב"ן ס"ל דבכל המצוות שישראל עוהים הם משפיעים תיקונים עילאים בגבהי מרומים, וכן להיפוך ח"ו בחטאים שחוטאים פוגמים בשמים ממעל, ועיין בחינוך במצות שילוח הקן שהאריך בזה, ולפי שיטתו יתכן שפיר לדרוש טעמא דקרא דכיון שמטעם מסוים צריך לקיימן, א"כ כשאין נוהג הטעם אין נוהג גם חיוב קיומן, וכתב שם הזרע ברך דלהנך דיעות דס"ל דהמצוות עיקרן לצורך גבוה, צ"ל דכוונת הכתוב אמרת ה' צרופה הוא עפ"י המדרש שוחר טוב (פרק ג') שנתעלם סידורה של תורה, שהפרשיות של תורה לא ניתנו על הסדר עיי"ש, וזהו אמרת ה' צרופה שהתורה צריכה צירוף וחיבור, ועתה אינה לפנינו כסידורו עיי"ש.

והנה הא דלא חש דוד בלקיחת יפת תואר שיהא לו בן סורר ומורה, משום דס"ל כמ"ד דלא דרשינן סמוכין, והנה אי ס"ל דהקרא דאמרת ה' צרופה היינו שהתורה לא ניתנה על הסדר, והיינו שאין סדר הפרשיות מכוונות כסדרן, א"כ בהכרח דלא דרשינן סמוכין, ואמנם אי ס"ל כהדרש דלא ניתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות שפיר יתכן דדרשינן סמוכין.

ובזה יבואר שפיר מאמר הגמ' הנ"ל, דעד השתא לא בא חושי להוכיח את דוד על שנשא יפת תואר, משום דאפשר דמה"ט לא חשש דוד דסבר דלא דרשינן סמוכין לפרשת בן סורר ומורה, ולכן מתחילה שאלו חושי לדוד אמאי קעביד ע"ז, וכשאמר לו משום כדי שלא יתחלל שם שמים דגדולה עבירה לשמה, וילפינן לה ממה דהמזיקין נבראו בזמן תוס' שבת, וע"כ דהקב"ה שומר התורה ודרשינן את, ומינה דס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, ומעתה הטעם דהמלאכים לא קיבלו התורה משום דאכלו בשר בחלב, וע"כ דלא דרשינן טעמא דקרא, ולפי"ז אמרת ה' צרופה היינו דלא ניתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות, ולפי"ז דרשינן סמוכין, ולכן השתא אמר לו חושי דא"כ דדרשת סמוכין מ"ט קנסיבת יפת תואר ודו"ק.

להערות: [hoilmoshe@gmail.com](mailto:hoilmoshe@gmail.com)

וכתב בספר נטיעות אדר (ס"ב כ"ד אות י"ח), דהני תנאי אי דרשינן את נחלקו אי דברה תורה כלשון בני אדם, דאי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, לא הוי את יתירא דהכי משתעי בני אדם, ולפי"ז לא דרשינן את, משא"כ למ"ד לא דברה תורה כלשון בני אדם אז דרשינן את עיי"ש.

ולכאורה יש להוכיח דדברה תורה כלשון בני אדם, דאיתא בשבת (פ"ב:), אמר ר' יהושע בן לוי, בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאה"ש לפני הקב"ה, רבש"ע מה לילוד אשה בינינו, אמר להם לקבל תורה בא, אמרו לפניו חמדה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו, ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים וכו', עיי"ש, והמפ' כתבו (עיין ראש דוד בשלח, שמע יעקב במדבר, ובבני יששכר במאמרים לחג השבועות מאמר ב' אות י"ט) דטענת המלאכים היתה שהם צריכים לקבל התורה מכח דינא דבר מיצרא, דכיון דהשראת השכינה הוא בגבהי מרומים, ע"כ יש להם דין מצרנים וזוכים בהתורה עפ"י שורת הדין עיי"ש, וכתב בס' שער החצר (אות ק"ב), דלכן קבלו ישראל התורה ולא מלאכי השרת משום דהתורה דברה כלשון בני אדם ולכן שיך התורה לבני אדם ולא למלאכי השרת עכ"ד, ועיין בספר עזרא (דף י"ג: מדפח"ס).

אך לפי"מ דאיתא בשמות רבה (פרשה כ"ח-א), באותה שעה בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה, עשה בו הקב"ה קלסטרין של פניו של משה דומה לאברהם, אמר להם הקב"ה אי אתם מתביישין הימנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו וכו' עיי"ש, ובמדרש שוחר טוב (מזמור ח') איתא, כשבא הקב"ה ליתן תורה לישראל, התחילו המלאכים מדייניו ואומרים לפניו מה אנוש כי תזכרנו, ואמרו לפניו אישורך שתתן תורה בשמים וכו', וכשעלה משה לקבל פעם שניה את הלוחות אמרו מלאכי השרת והלא אתמול עברו עליה שכתבת בה לא יהיה לך אלהים אחרים, אמר להם הקב"ה בכל שעה קטיגטין ביני ובין ישראל, והלא אתם כשירדתם אצל אברהם אכלתם בשר בחלב, שנאמר ויקח חמאה וחלב ובן הבקר, ותינוק שלהם כשהוא בא מבית רבו ואמו נותנת לו פת ובשר וגבינה, והוא אומר לה היום למדני רבי לא תבשל גדי בחלב אמו עיי"ש, הרי דהמלאכים נדחו מקבלת התורה מפני שאכלו בשר בחלב אצל אע"ה.

אך לכאורה יש להעיר, לפימש"כ הרבינו בחיי (פרשת משפטים) וז"ל, וע"ד הפשט טעם המצוה הזאת לפי שהוא מטמטם את הלב שהרי החלב נעשה מן הדם והדם מזגו רע, ואחד מטעמי האסור שבו שאינו מקבל שנוי והתפעלות בגוף כשאר הדברים הנאכלים ולכן טבעו הרע נשאר בתוכו מבלי שנוי, ואעפ"י שנשתנה עכשיו מדם לחלב וקבל שנוי והתפעלות שהועתק לד"א, מכל מקום כשחוזר ומערכו עם הבשר הרי חוזר לכה הדם וטבעו הראשון כבתחלה והתערבם ביחד מטמטם הלב עיי"ש, ועיין באבן עזרא (שמות כ"ג-ט) שכתב וז"ל, והנה הוא מזיק על כן לא יאכל עכ"ל, וטעם זה לא שיך גבי מלאכים, ולפי"ז תקשי אמאי לא קבלו המלאכים התורה